

22ste vergadering

Dinsdag 7 november 1995

Aanvang 14.00 uur

Voorzitter: Deetman

Tegenwoordig zijn 134 leden, te weten:

Adelmund, Aiking-van Wageningen, Apostolou, Van Ardenne-van der Hoeven, Assen, Augusteijn-Esser, Bakker, Beinema, Van den Berg, Biesheuvel, Bijleveld-Schouten, Blaauw, Blauw, Van Blerck-Woerdman, Bolkestein, Boogaard, Van den Bos, Van Boxtel, Bremmer, Bukman, M.M. van der Burg, V.A.M. van der Burg, Van de Camp, De Cloe, Cornielje, Crone, Deetman, Van Dijke, Dijksma, Dittrich, Van den Doel, Doelman-Pel, Duivesteijn, Van Erp, Esselink, Essers, Fermina, Gabor, Van Gelder, Van Gijzel, Giskes, De Graaf, Van Heemskerck Pillis-Duvekot, Van Heemst, Heerma, Van der Heijden, Hendriks, Hessing, Hillen, Hoekema, Van der Hoeven, Hofstra, Van Hoof, Hoogervorst, De Hoop Scheffer, Huys, Janmaat, Jeekel, De Jong, Jorritsma-van Oosten, Kalsbeek-Jasperse, H.G.J. Kamp, M.M.H. Kamp, Keur, Klein Molekamp, Koekkoek, De Koning, Korthals, Lambrechts, Lansink, Leerkes, Leers, Liemburg, Lilipaly, Marijnissen, Mateman, Van Middelkoop, Mulder-van Dam, Van Nieuwenhoven, Nijpels-Hezemans, Noormanden Uyl, Oedayraj Singh Varma, Passtoors, Van der Ploeg, Poppe, Rabbae, Reitsma, Remkes, Van Rey, Van 't Riet, Rijpstra, Roethof, Rosenmüller, Rouvoet, Scheltema-de Nie, Schimmel, Schutte, Schuurman, Sipkes, Smits, Soutendijk-van Appeldoorn, Sterk, Van der Stoel, Swildens-Rozendaal, Van Traa, Valk, Te Veldhuis, Verbugt, Verhagen, Verkerk, Versnel-Schmitz, Verspaget, Vliegthart, Van der Vlies, Van Vliet, M.B. Vos, O.P.G. Vos, Voulte-Droste, Vreeman, B.M. de Vries, J.M. de

Vries, Wallage, Van Walsem, Van Waning, Weisglas, Van Wingerden, Witteveen-Hevinga, Wolffensperger, Wolters, Ybema, Van Zijl, Zijlstra, Zonneveld en Van Zuijlen,

en de heren Kok, minister-president, minister van Algemene Zaken, Dijkstal, vice-minister-president, minister van Binnenlandse Zaken, Van Mierlo, vice-minister-president, minister van Buitenlandse Zaken, Ritzen, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Voorhoeve, minister van Defensie, mevrouw Jorritsma-Lebbink, minister van Verkeer en Waterstaat, de heren Pronk, minister voor Ontwikkelingssamenwerking, en Patijn, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Dankers, Van Rooy, Dijksman, Oudkerk, Van Oven, Rehwinkel en H. Vos, wegens ziekte;

Hendriks en Houda, wegens bezigheden elders;

Middel en Woltjer, wegens verblijf buitenlands;

Stellingwerf, wegens verblijf buitenslands, de gehele week.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: Geachte medeleden. Gisteren hebben velen van ons met

ontroering de beelden gezien van de begrafenis van de Israëlische premier Yitzhak Rabin. Zijn dood heeft ook ons geschokt. Het deed goed dat bij de begrafenis ons land was vertegenwoordigd door Hare Majesteit de Koningin, vergezeld van de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken.

Het is passend dat ook wij vandaag in deze zaal getuigen van onze betrokkenheid bij de gebeurtenissen in Israël, een land waar wij ons over partijgrenzen heen mee verbonden voelen en een land dat ons hoop geeft. Hoop durfden we in het bijzonder te voelen toen Yitzhak Rabin, de opperbevelhebber van het Israëlische leger in de zesdaagse oorlog van 1967, de latere minister van Defensie, de man van de harde reactie op de Intifada, toen die man de weg van de vrede insloeg, zoals zijn voorganger en partijpolitieke tegenpool Menachem Begin dat meer dan tien jaar eerder had gedaan.

Enkelen onder ons hebben het voorrecht gehad hem te mogen ontmoeten onder andere toen hij vorig jaar tijdens een officieel bezoek aan ons land de beide Kamers bezocht. Wij herkenden in deze eerste in Israël zelf geboren Israëlische premier een nuchterheid ± "eerst zien dan geloven" ± die niet leidt tot grote retoriek en evenmin tot diplomatieke hoffelijkheden. Maar deze stugge soldaat voelde net als zijn voorgangers, waarvan de Torah de geschiedenissen vertelt, dat de echte oplossing niet uit de loop van een geweer komt.

De veiligheid van zijn land en zijn volk heeft hij zijn gehele leven voor ogen gehad. De nu lopende vredesonderhandelingen vond hij, de emoties opzij zettend, rationeel noodzakelijk. Op 13 september 1993,

Voorzitter

ter gelegenheid van de ondertekening van het Beginselakkoord te Washington, sprak hij van "de vooravond van een kans op vrede, een kans misschien op het einde van oorlog en geweld". En bij de ondertekening van de Interim-overeenkomst op 28 september van dit jaar, ook te Washington, zei hij "dat het land vloeiende van melk en honing niet mag worden tot een land vloeiende van bloed en tranen".

In dat land van vrede heeft Yitzhak Rabin niet mogen leven. Dat land heeft hij voor ogen gehad en misschien mogen we zeggen dat hij zaterdagavond iets ervan heeft mogen zien in Tel Aviv op dat plein waar aanvankelijk grote vreugde en enthousiasme was over de belofte en het reële perspectief van vrede, en waar hij voor het eerst in het openbaar met alle aanwezigen het lied van de vrede meezong. Die belofte en dat reële perspectief blijven. Ook wij zijn gehouden, waar mogelijk, steun te verlenen aan de realisering daarvan.

Wij wensen het volk van Israël de kracht toe om op zijn moeilijke weg verder te gaan. Ik zal deze wens namens u overbrengen aan onze collega's in de Knesset. Wij denken aan de nabestaanden, de echtgenote, kinderen en kleinkinderen van Yitzhak Rabin. Zij worden het zwaarst getroffen, zoals gisteren bleek bij de woorden van zijn kleindochter die eenieder ontroerde.

Wij herdenken hem ook als één van de mensen die in dit laatste decennium van de twintigste eeuw de hoop teruggaven die wij in deze eeuw zo vaak voelden verdwijnen.

Minister Kok: De afgelopen nacht zijn de minister van Buitenlandse Zaken en ik samen met Hare Majesteit de Koningin teruggekeerd van de indrukwekkende begrafenis van de Israëlische premier Yitzhak Rabin in Jeruzalem. Een groot man, die zich volledig wijdde aan de zaak van duurzame vrede en verzoening in het Midden-Oosten, kwam zaterdagavond door bruto geweld om het leven. De bevolking van Nederland heeft daarop met afschuw en ontsteltenis gereageerd. De premier van Israël, die zich met alle kracht die in hem was inzette voor de vrede, viel als slachtoffer van de haat, gedood door de kogels uit het pistool van een joodse extremist.

Gebeurtenissen die aan de kern van Israël raken, beroeren de Nederlandse samenleving ten diepste. De dramatische dood van Yitzhak Rabin heeft ook ons in diepe rouw gedompeld. De wereld weende gisteren bij zijn graf.

Yitzhak Rabin was een militair, die een sleutelrol vervulde bij de organisatie van de verdediging van Israël tegen gewelddadige bedreigingen, waaraan het land sinds zijn ontstaan het hoofd heeft moeten bieden. Als geen ander had hij inzicht in de strategische en tactische voorwaarden waaraan de verdediging van Israël's veiligheid moest voldoen. Het was vanuit die kennis en met dat inzicht dat premier Rabin zo goed kon overzien welke ruimte hij had om een vredespolitiek te voeren die het voortbestaan van zijn land niet in gevaar zou brengen. Hij was ook een politicus. Als chef-staf en later als minister, minister-president en leider van de Arbeidspartij heeft hij de democratische interactie tussen bevolking en gekozen leiders voluit leren kennen. Met de kracht van zijn woord wist hij steeds zijn politieke visie uit te dragen om daarvoor een draagvlak bij de bevolking en in het parlement te vinden en te behouden.

Rabin was onmiskenbaar een groot leider. Toen hij in 1992 premier van zijn land werd, was het vredesproces net begonnen. Steeds duidelijker werd toen dat het einde van de koude oorlog van blijvende betekenis kon zijn voor de verhoudingen in het Midden-Oosten. Nadat de Verenigde Staten samen met Rusland hiervoor het kader hadden geschapen, heeft Israël onder premier Rabins leiding in toenemende mate zelf tempo en inhoud van de vredesonderhandelingen bepaald in directe onderhandelingen met de betrokken Arabische partijen. Het vredesverdrag met Jordanië en de steeds verder strekkende akkoorden met de Palestijnen zijn hiervan het resultaat geweest. Daarnaast bracht hij politieke openingen tot stand naar bijna de hele Arabische wereld van de Atlantische Oceaan tot de Perzische Golf.

Mijnheer de voorzitter! De vastberadenheid waarmee de Israëlische regering onder leiding van premier Rabin haar vredespolitiek voerde, hebben wij in onze rechtstreekse contacten met hem kunnen vaststellen. Hij was de

afgelopen jaren enige malen in Nederland en zocht onze steun voor zijn vredespolitiek. De laatste keer dat hij mij en de minister van Buitenlandse Zaken hierop aansprak, was nog maar twee weken geleden in New York. Vanuit onze wens, het vredesproces in het Midden-Oosten te steunen, niet alleen ten gunste van Israël maar gelijkelijk voor alle daarbij betrokken partijen, heeft Nederland zich geëngageerd. De staatsbezoeken die Hare Majesteit de Koningin eind vorig jaar aan Jordanië bracht en in maart dit jaar aan Israël, hadden mede ten doel dit engagement zichtbaar te maken. Nederland heeft binnen de kaders van het vredesproces op tal van terreinen concrete activiteiten ondernomen. Een cruciaal element hierin is onze sterk toegenomen hulp aan de Palestijnen. Nederland neemt deel aan een unieke internationale samenwerking tussen donoren, de Palestijnen en Israël om de veranderingen waartoe politieke leiders besloten tastbaar te maken voor de bevolking.

Premier Rabin mocht de ondertekening van het Israëlisch-Palestijnse interimakkoord eind september in Washington, na een korte tussenstop in Amsterdam waar hij en minister Peres nog spraken met vice-premier Dijkstal, nog zelf meemaken. Onder zijn leiding werd het door de Knesset aanvaard. Dat dit met de kleinst mogelijke meerderheid gebeurde, gaf aan dat ook onder de Israëlische bevolking de vrede niet voor iedereen tastbaar was. De vredesdemonstratie in Tel Aviv afgelopen zaterdag was juist daarom zo'n belangrijke en emotionele gebeurtenis. Dat premier Rabin juist na afloop van die vredelievende samenkomst werd vermoord, is dramatisch.

De Nederlandse regering hoopt van harte dat het Israëlische volk in de eensgezindheid waarmee het rouwt en treurt bij de dood van premier Rabin de inspiratie zal vinden om met die zelfde eensgezindheid de weg naar de vrede te vervolgen. Zijn wens tot een alomvattende vrede met al Israël's burens, dus ook met Syrië en Libanon, heeft hij niet zelf kunnen vervullen. Het tot een goed einde brengen van het vredesproces is nu de zware opgave voor de Israëlische regering, thans onder leiding van Shimon Peres. Door op het hoogste niveau bij de begrafenisplechtigheid aanwezig te zijn heeft de regering

Kok

niet alleen de persoon van premier Rabin willen eren, maar zeker ook opnieuw van onze Nederlandse betrokkenheid willen laten blijken om het vredesproces blijvend te steunen. Onze aanwezigheid was een herbevestiging van onze bijzondere relatie met Israël maar het was ook een herbevestiging van onze wens, gelijkelijk met alle partijen aan vrede in het Midden-Oosten te blijven werken. Een vrede waarvoor premier Rabin heeft gestreden en waarvoor hij is gestorven.

Mogen zijn vrouw, zijn kinderen en kleinkinderen, ja, mag het hele volk van Israël troost putten uit het voorbeeld dat hij stelde. Vrede vergt soms meer moed dan oorlog. Die moed versterken onder alle volken van het Midden-Oosten is ook een opdracht aan ons zelf.

De **voorzitter**: Ik verzoek u, enige ogenblikken stilte in acht te nemen.

(De aanwezigen nemen enige ogenblikken stilte in acht.)

De **voorzitter**: Ik dank u wel. Ik dank de minister-president voor zijn woorden.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Het Presidium heeft de termijn waarbinnen de verslagen omtrent de suppletore begrotingen samenhangende met de Najaarsnota 1995 moeten worden vastgesteld, bepaald op woensdag 6 december te 11.00 uur. De beantwoording van de vragen dient plaats te vinden uiterlijk 11 december. De plenaire behandeling kan dan plaatsvinden op 14 december en mogelijk op 19 en 20 december. Ik zal aan de bewindslieden meedelen dat zij er rekening mee moeten houden dat zij op die

dagen beschikbaar zijn om vragen te beantwoorden en de debatten over de suppletore begrotingen bij te wonen.

Ik bepaal nader, dat het nota-overleg over de nota Herijking buitenlands beleid (24337) nu zal worden gehouden op maandag 4 december van 10.15 uur tot 19.00 uur.

Het woord is aan de heer De Jong.

De heer **De Jong** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Vandaag verschijnt er een rapport van het Sociaal en cultureel planbureau. Dit heeft doorgerekend wat de inkomensgevolgen zouden zijn, wanneer paars vier jaar had geregeerd. De uitkomsten daarvan laten zich als volgt samenvatten: de rijken steeds rijker en de armen steeds armer. Mijn fractie acht dat een ongewenste ontwikkeling en wil dan ook graag dat de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ons een brief stuurt. Deze zou ons op een zodanig tijdstip moeten bereiken, dat die nog kan worden meegenomen bij de behandeling van zijn begroting. In die brief moet de minister aangeven:

1. of hij de analyse en de daaruit te trekken conclusies van het Sociaal en cultureel planbureau juist acht;
2. of hij de gevolgen ongewenst acht;
3. welke consequenties hij trekt ten aanzien van het regeerakkoord om in de resterende regeerperiode deze ongewenste gevolgen te voorkomen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Voorzitter! Namens de fractie van GroenLinks wil ik mij graag bij het verzoek van collega De Jong aansluiten. Ik heb er een enkele aanvullende vraag bij. Het gaat hier natuurlijk om mogelijke versterking van het armoedevraagstuk. De regering heeft de Kamer bij herhaling een nota in het vooruitzicht gesteld met betrekking tot armoedebestrijding. Ik wil van deze regeling van werkzaamheden gebruik maken om de minister te vragen, die nota voor de behandeling van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar de Kamer te sturen. Dan kunnen wij dit thema met de brief waar collega De Jong om vraagt, integraal met de begroting behandelen over twee weken.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Voorzitter! Omdat men de problemen waar de

heer De Jong op duidt, een beetje zag aankomen, heeft het kabinet al maatregelen genomen om wat effecten weg te nemen. Ik wil in de brief die komt, graag een overzicht zien van die maatregelen. Ook de uit het regeerakkoord blijkende effecten en recente voornemens moeten daarin meegenomen worden. Overigens delen wij de zorg. Het kan niet zo zijn dat dit soort verschillen ontstaan als gevolg van regeringsbeleid. Ik wil dus graag dat in die brief aandacht wordt besteed aan die twee aspecten.

De heer **Marijnissen** (SP): Mijnheer de voorzitter! Ik wil mij vanzelfsprekend graag aansluiten bij het verzoek van de heer De Jong. Ik wil er alleen één punt aan toevoegen. Uit de SCP-berekening blijkt dat de inkomensverschillen met ongeveer 5% toenemen. Laat dit nu precies het percentage zijn dat de SP heeft voorgesteld voor verhoging van het minimumloon. Ik zou het dus erg op prijs stellen, als het kabinet nader op dat voorstel wil ingaan in die brief.

De heer **Boogaard** (groep-Nijpels): Voorzitter! Ook ik sluit mij aan bij het verzoek van de heer De Jong.

De **voorzitter**: Ik stel voor, het stenogram van dit deel van de vergadering door te geleiden naar de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan mevrouw De Vries.

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): Voorzitter! Staatssecretaris van Onderwijs mevrouw Netelenbos heeft vorige week een bezoek gebracht aan een basisschool in Amsterdam-Zuidoost. Zij is daar geconfronteerd met de problematiek van verwaarloosde schoolkinderen. Zij heeft volgens een bericht in de Volkskrant gezegd dat voor dit probleem eventueel onorthodoxe oplossingen zullen moeten worden gezocht. Mijn fractie zou het op prijs stellen als de staatssecretaris per brief aan de Kamer laat weten welke richting haar gedachten uitgaan, opdat dit betrokken kan worden bij het nota-overleg over het beleidskader preventieve en curatieve jeugdzorg 1996-1999, dat in december plaatsvindt.